

Φιλολογικό Μνημόσυνο Σολωνός Μιχαηλίδης.
Δημοτικό Μέγαρο Λεμεσού 23.9.1986
Όμιλος: 'Αλέκος' Οράτης.

Πριν δύο περίπου μήνες, ο Κύπριος συνθέτης και καθηγητής του Ελληνικού Ωδείου Αθηνών Αντρέας Χαραλάμπους, βρισκόταν για διακοπές στην Κύπρο και πέρασε από τον ΑΡΗ για να μας δεί, σε στιγμή που η χορωδία είχε πρόβα με τον Μαρίνο Μιτέλλα και τον Γιώργο Κοτσώνη. Μπήκε στην αίθουσα, χαιρέτησε διακριτικά κι' αθόρυβα, κι' αφού ήλθε και κάθισε δίπλα μου, προσηλώθηκε στην παρτιτούρα που κρατούσα. Όμως, πολύ σύντομα, η προσοχή του αποσπάστηκε από κεί και τον πρόσεξα να περιεργάζεται την αίθουσα και γενικά το περιβάλλον με πολλή συλλογή, και με το μυαλό του, φανερά αλλού. Ένοιωσε πως τον παρακολουθούσα και σε μια στιγμή διακοπής της πρόβας μου λέει: " Εδώ μέσα, πραγματικά, νοιώθω ότι η μνήμη του Σόλωνα Μιχαηλίδη διατηρείται". Πράγματι, το πορτραίτο του μεγάλου μας μουσουργού, ακριβώς απέναντί μας, πάνω από το πιάνο και γύρω γύρω στους τοίχους οι φωτογραφίες του με τη χορωδία του Σωματείου, μαρτυρούσαν πως το πέρασμά του από κει δεν ξεχάστηκε. (Και πώς νά ξεχαστεί ένα τέτοιο πέρασμα που κράτησε 18 ολόκληρα χρόνια). Εκείνο όμως που περισσότερο απ' αυτά φόρτιζε τη γεμάτη μνήμες ατμόσφαιρα, ήταν το ζωντανό υλικό, η χορωδία. Η ίδια χορωδία που εκείνος ίδρυσε, που μαζί της τόλμησε το ανέβασμα όπερας και ορατόριου, που σ' αυτήν εμπιστεύτηκε το πρώτο ανέβασμα της "Ρωμιοσύνης" και του " Ύμνου και Θρήνου" και που απ' αυτήν δέχτηκε τον ύστατο χαιρετισμό και την τελευταίαν ηχητική αρμονία αυτού του κόσμου, πριν εφτά χρόνια.

Λίγες μέρες αργότερα, στην Αθήνα, ο Μαρίνος Μιτέλλας κι' εγώ, στην οδό Νεοφύτου Μεταξά, Κτυπούσαμε το κουδούνι ενός διαμερίσματος του πέμπτου ορόφου μιας πολυκατοικίας. Στην πόρτα, σε πείσμα των επτά χρόνων που πέρασαν, βρισκόταν ακόμα η μικρή απέριττη μπρούντζινη πινακίδα που έγραφε: Σόλων Μιχαηλίδης. Βέβαια, στο διαμέρισμα τώρα, ζει με συντροφιά τις αναμνήσεις μιας ζωής, η κ. Καλλιόπη Μιχαηλίδου, που εκτός από σύντροφος στοργικός κι' αγαπημένος, στάθηκε για τον Σόλωνα Μιχαηλίδη στήριγμα μοναδικό στα πρώτα δύσκολα χρόνια, άξιος συμπαράστατης και συνεργάτης αργότερα, και μέχρι τέλους, μια ξεχωριστή διακριτική παρουσία, όχι στη σκιά του λαμπερού μεσουρανήματος του συζύγου της, αλλά στη θαλπωρή της ζεστής του ανταύγειας, με ακτινοβολία δική της που ενέπνεε κι' εμπνέει βαθειάνεκτίμηση κι' απόλυτο σεβασμό. Η συνομιλία με την κ. Μιχαηλίδου εκείνη τη μέρα, ήταν ήσυχη κι' ευχάριστη όπως πάντα, αλλά η σκέψη όλων μας ήταν καθαρά αποσπασμένη στον μεγάλο απόντα που αποτελούσε το κεντρικό πρόσωπο κάθε κουβέντας μας, κι' η παρουσία του, τολμώ να παραδοξολογήσω και να πώ, πως ήταν πιο αισθητή από την απουσία του. Και πράγματι, στους τοίχους, στα ράφια, σε θήκες, σε φανέλλους, παντού, φωτογραφίες, παράσημα, διακρίσεις, τιμητικά διπλώματα και κάθε λογής ενθυμήματα του αγαπημένου μας δασκάλου, κυριολεκτικά μας καθήλωσαν σε μονόλεπτη σιγή. Κι' ενώ η κ. Μιχαηλίδου μας άφησε για λίγο για να φέρει τα κεράσματα, τερμάτισε τη σιγή, τελείως ψιθυριστά η φωνή του Μαρίνου Μιτέλλα: " Δεν νομίζεις πως, όπου νάναι, θα τον δούμε μπροστά μας". Όμως, τώρα, λέγω πως μπορούσε νά' χει πει :

" Αιώνια του η μνήμη ". Δε θάχε διαφορά.

Υπάρχουν λέξεις που το πραγματικό τους νόημα μόνο κάτω από ορισμένες περιστάσεις και σε ξεχωριστές, ιδιαίτερες στιγμές μπορεί κανείς να το συλλάβει. Και πιστεύω πως, όταν μίλησαν ο Αντρέας Χαραλάμπους κι' ο Μαρίνος Μιτέλλας, σ' αυτές τις ειδικές στιγμές που η θύμηση είχε ανατρέξει στον απόντα και τον ανάπλασε ξαναζωντανεύοντάς τον, τότε μόνο ένοιωσα τι ακριβώς σημαίνει "μνημόσυνο". Τέτοιο, λοιπόν μνημόσυνο θα κάνουμε σήμερα στον Σόλωνα Μιχαηλίδη γιατί τέτοιο του ταιριάζει. Χωρίς κλαψουρίσματα, σοβαροφάνειες και παχειά λόγια, με ανάπλαση στιγμών δικών του, ας τον έχουμε, λοιπόν, σήμερα εδώ, μαζί μας, ανάμεσά μας. Βέβαια, η αναδρομή σε γεγονότα των ρόδινων παλιών χρόνων, είναι κάπως δύσκολη. Βλέπετε, τάχει τυλίξει η ομίχλη των καιρών κι' η καθαρότητά τους δεν είναι πάντα προσιτή στη μνήμη. Όμως πάντα, υπάρχουν κι' οι αναμνήσεις-δραπέτες που, διασχίζοντας αστραπιαία κι' αντίστροφα το χρόνο, έρχονται σ' εμάς κουβαλώντας μαζί τους κλεμμένα κομμάτια του παρελθόντος, ολοζώντανα και διαυγέστατα, κι αυτές θα επιστρατεύσουμε.

Ο Σόλων Μιχαηλίδης, γεννημένος στη Λευκωσία, απόφοιτος αριστούχος και βραβευμένος με χρυσό μετάλλιο του Διδασκαλείου, στα 22 του χρόνια εγκαταλείπει την Κύπρο για να ακολουθήσει μουσικές σπουδές που τόσο πολύ ήθελε. Στα επτά χρόνια που έζησε στο Λονδίνο και το Παρίσι, σπούδασε στο TRINITY COLLEGE, στην ECOLE NORMALE DE MUSIQUE και στη SCHOLA CANTORUM. Περίφημοι δάσκαλοι της εποχής, τον δίδαξαν ανώτερα θεωρητικά, πιάνο, σύνθεση και διεύθυνση ορχήστρας, κι' η ίδια η εποχή, η εποχή της έντονης πνευματικής και καλλιτεχνικής κίνησης του μεσοπολέμου, βοήθησε σημαντικώτατα ώστε ο νέος μουσικός ν' αποκτήσει λεπτότητα στους τρόπους, αρχοντιά στο παρουσιαστικό, άνεση και σιγουριά στις συναναστροφές του. Αυτός λοιπόν ο γνήσιος στην ψυχή και την καρδιά Κύπριος, λαμπρά μορφωμένος και ραφιναρισμένος από το άγγιγμα της Ευρωπαϊκής belle époque, ήλθε κι εγκαταστάθηκε στη Λεμεσό στα 1934 και κατάφερε σε χρονικό διάστημα ελάχιστο, ν' αγαπηθεί από του Λεμεσιανούς, όσο, ίσως, κανένας άλλος. (το "ίσως" θα μπορούσε και να παραληφθεί). Ιδρύει αμέσως το Σύλλογο Συναυλιών και το Ωδείο Λεμεσού όπου διδάσκει τόσο ο ίδιος όσο και η πιανίστρια σύζυγός του και στα 1938 αναλαμβάνει το μουσικό τμήμα του ΑΡΗ θεμελιώνοντας έτσι το οικοδόμημα της μετέπειτα μουσικής ζωής και κίνησης της Λεμεσού κι' ιδιαίτερα της χορωδιακής μουσικής του τόπου μας. Στο γυμνάσιο Λεμεσού, διορίζεται στα 1941 και καταφέρνει το μέχρι τότε ταπεινό μάθημα της Ωδικής να το μεταπλάσει σε μάθημα μουσικής αγωγής και παιδείας. Με τις πρωτοποριακές για κείνη την εποχή ακροάσεις δίσκων, με τις ελεύθερες συζητήσεις που ακολουθούσαν, με το ξεδίπλωμα της απεραντοσύνης του μουσικού κόσμου που γι' αυτόν μας μιλούσε, κι εντλεώς ιδιαίτερα με τις περίφημες σχολικές χορωδίες του, κάνει τους μαθητές του να αντικρύσουν το μάθημα

της Μουσικής σαν μέσο ανάτασης της Πνευματικότητας του ανθρώπου και βάζει ανεξίτηλη τη σφραγίδα των δικών του καταβολών στην κατοπινή μουσική δραστηριότητα κι' ανέλιξη της Λεμεσού.

Στις αναμνήσεις εκείνων των παλιών μαθητικών χρόνων, η εικόνα του Σόλωνα Μιχαηλίδη βρίσκεται πάντα σε πρώτο πλάνο και κυριαρχεί, συναισθηματικά και συγκινησιακά, όσο κανενός άλλου. Πάντοτε μ' εκείνο το μοναδικό, ανεπιτήδευτο χαμόγελό του, με το παιδαγωγικό του ταλέντο, σταθερός κι' ακλόνητος στις αρχές του και με τον εαυτό του σαν πρότυπο των όσων καλών μάς δίδασκε και μας εμπνέουσε, ήταν ο καθηγητής που αγαπήθηκε μέχρι λατρείας. Σ' αυτόν, ο μαθητόκοσμος διέκρινε ένα κράμα από την καλωσύνη ενός Ηρακλή Αγγελίδη, τη σοφία ενός Νικόλα Ξιούτα και το χιούμορ ενός Θράσου Μακρυγιάννη, και νοιώθοντας την ακτινοβολία από το φωτοστέφανο της πλατιάς, διθνούς αναγνώρισης του έργου του, κολακευόταν αφάνταστα που είχε την τύχη, αυτή την προσωπικότητα να την έχει καθηγητή. Την ίδια αγάπη κι' εκτίμηση με τους μαθητές του, ένοιωθε κι' αυτόν κι' όλη η Λεμεσός. Κι' όταν λέμε όλη, εννοούμε και την πλατιά μάζα του λαού, τους πολλούς κι' ανώνυμους που καμιά ιδιαίτερη σχέση με τη Μουσική δεν είχαν. Γι' αυτούς ο Σόλων Μιχαηλίδης ήταν μεν ο μεγάλος μουσουργός που τιμούσε την πατρίδα τους σ' όλο τον κόσμο, αλλά ήταν εξ ίσου κι' ίσως περισσότερο ο διάσημος συμπολίτης τους ο απλός, ο καταδεκτικός, που τους καλημέριζε στο δρόμο, που τους έσφιγγε το χέρι, που κερνώντας τους ένα καφέ, τους άκουγε με τη μεγαλύτερη προσοχή να του μιλούν για χίλια-δύο. Οι παλιοί στον ΑΡΗ, λένε πως όταν έμπαινε κάποιος δειλά, σεμνά κι' αμήχανα στο Σωματείο, ζητούσε σχεδόν πάντα τον Σόλωνα Μιχαηλίδη. Συνήθως, για να του αναφέρει κάποιο πρόβλημα δικό του ή του παιδιού του, πολλές φορές όμως, απλά και μόνο για να τον δει από κοντά και να του σφίξει το χέρι. Το Νιόβρη του '75 μετά το τέλος της συναυλίας της Λεμεσού με τον " Ύμνο και Θρήνο για την Κύπρο", ο πρώτος που βρέθηκε στα παρασιήνια για να τον συγχαρεί, ήταν ο παλιός του κουρέας, ο Λάμπρος Δημητριάδης, που, αφού πρώτα του φίλησε με σεβασμό το χέρι, έπεσε στην αγκαλιά του κι' έκλαιγε σαν μικρό παιδί. Στα εικοσιδύο χρόνια, λοιπόν που ο Σόλων Μιχαηλίδης έζησε στη Λεμεσό, θαυμάστηκε πολύ σαν μουσικός, αλλά, περισσότερο, εκτιμήθηκε κι' αγαπήθηκε σαν άνθρωπος, απεριόριστα. Κι' αφού ήλθε στην πόλη μας σαν Λευκωσιάτης, έφυγε στα 1956 σαν ο πιο Λεμεσιανός από τους Λεμεσιανούς και ξαναγύρισε πάλι οριστικά σ' αυτήν, για ν' αποθέσει το κορμί του στο χώμα της για την ανάπαυση της αιωνιότητας.

Στα 1956, λοιπόν, το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας, καλεί τον Σόλωνα Μιχαηλίδη ν' αναλάβει τη διεύθυνση του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης κι' εκείνος αποδέχεται κι' αναλαμβάνει τα νέα του καθήκοντα τον Μάρτη του 1957. Είχε ήδη καθιερωθεί σαν μουσική φυσιογνωμία μεγάλης αξίας. Το μέχρι τότε έργο του- συνθετικό, συγγραφικό, μουσικολογικό- οι δραστηριότητές του σαν διευθυντής ορχήστρας, οι διαλέξεις του στα διεθνή συνέδρια που σ' αυτά πήρε μέρος, τον έκαναν πασίγνωστο.

Δεν θα αναφερτούμε στο έργο του με λεπτομέρειες. Θα πούμε μόνο πως είχε παρουσιάσει κάθε μορφής συνθετική εργασία: Συνθέσεις για ορχήστρα, όπερα, μουσική σκηνης, μπαλέτο, καντάτες, μουσική δωματίου, κομμάτια για πιάνο, για άρπα, χορωδιακά και πολλά τραγούδια. Στα 1945 εκδίδει την " Αρμονία της σύγχρονης Μουσικής" κι'εντυπωσιάζει τους διεθνείς μουσικούς κύκλους που κρίνουν το έργο σαν το αρτιώτερο του είδους του στην παγκόσμια μουσική Φιλολογία. Σπουδαία, επίσης, θεωρείται η αρθρογραφία του στο εγκυρότατο Αγγλικό " Groves dictionary of Music and musicians". Επιπρόσθετα, ανάμεσα στις άλλες του δραστηριότητες, στα 1952 δεσπόζει η προεδρία του μεταξύ 300 συνέδρων από 40 χώρες, στο Διεθνές Μουσικό Συνέδριο του Λονδίνου. Κι'ακολουθεί, φυσιολογικά, η αρχή της αναγνώρισης: Η Διεθνής Εταιρία Λαϊκής Μουσικής τον εκλέγει μέλος του εκτελεστικού της συμβουλίου (κι'επανεκλέγεται μετά, κάθε χρόνο για μια ολόκληρη εικοσαετία), γίνεται εταίρος του Trinity College και στο Llangollen της Ουαλλίας ορίζεται μέλος της κριτικής επιτροπής του περίφημου ετήσιου Διεθνούς μουσικού διαγωνισμού (κι'από τα 1975 αντιπρόεδρος του Συμβουλίου). Μέχρι σήμερα η κ. Καλλιόπη Μιχαηλίδου παίρνει από το Llangollen επιστολές και κάρτες, δελτία ενημερωτικά των δραστηριοτήτων του Συμβουλίου, και χαιρετισμούς, πολλούς χαιρετισμούς. Και σ'όλα αυτά εκθειάζεται η ανεκτίμητη προσφορά του συζύγου της κι'εξαίρεται η συμβολή της προσωπικότητας και του ήθους του στο κύρος του θεσμού.

Αυτή λοιπόν τη διασημότητα που έχασε η Λεμεσός, την κέρδισε η Θεσσαλονίκη και βέβαια όλη η Ελλάδα, που, στο πρόσωπο του Σόλωνα Μιχαηλίδη, βρήκε έναν από τους ελάχιστους υπεράξιους της μουσικής της. Κι'εδώ θα θέλαμε να τονίσουμε πως παρά την απουσία του από τη Λεμεσό, ο Σόλων Μιχαηλίδης ποτέ δεν διέκοψε τους στενότερους δεσμούς που τον δένανε μαζί της. Σχεδόν κάθε χρόνο επισκεπτόταν την Κύπρο σαν εξεταστής των Μουσικών σχολών, και ποτέ δεν παράλειψε να δει γνωστούς και φίλους των παλιών ημερών και να δώσει τη σοφή του συμβουλή και καθοδήγηση απάνω σ'οτιδήποτε σχετικό με την Μουσική πρόοδο και κίνηση της πόλης. Κείνες τις μέρες, ο ΑΡΗΣ, τον χαιρόταν πραγματικά. Όλοι περιμέναμε την σχεδόν στερεότυπη ποδοσφαιρική του ερώτηση: "Λοιπον παιδιά, ποιά θέση κατέχουμε φέτος στον βαθμολογικό πίνακα... από το τέλος;" Έμενε στο Σωματείο πάρα πολλήν ώρα, δεχόταν τις πιο εγκάρδιες εκδηλώσεις αγάπης απ'όλους, πείραζε τον Α. Μέση για δύο λάστιχα αυτοκινήτου που του κλέψανε, δεχόταν τα πειράγματα του θράσου Μακρυγιάννη και χανόταν μέσα στην αγκαλιά του Αναστάση Σιούκη.

Η συναναστροφή με τον Σόλωνα Μιχαηλίδη ήταν πάντα κάτι το ιδιαίτερα συναρπαστικό. Κανείς δεν μπορεί να πεί αν χαιρόταν μαζί του τη σπιρτάδα του πνεύματος, την άνεση και τη γλυκύτητα της ομιλίας ή το λεπτό χιούμορ. Ο συνομιλητής, πάντως σκλαβωνόταν, αυτό είναι σίγουρο. Όπως σίγουρο είναι

ότι η Λεμεσός παρακολουθούσε από μακριά την κατακόρυφα ανοδική του πορεία κι'ένοιωθε πως κάθε του επιτυχία αντανακλούσε και σ'αυτήν.

Κι'οι επιτυχίες άρχισαν να διαδέχονται η μια την άλλη: Αρχιμουσικός της Συμφωνικής Ορχήστρας Β. Ελλάδας που ήταν και δικό του δημιούργημα κι'ύστερα γενικός της διευθυντής όταν κρατικοποιήθηκε. Μ'αυτήν έδωσε συναυλίες τόσο ψηλού επιπέδου και την διάπλασε σε τέτοιας περιωπής συγκρότημα, που έκαμε τους ειδικούς να εκφράζονται κολακευτικότητας. Ορίζεται μέλος του γνωμοδοτικού συμβουλίου του Υπουργείου Παιδείας και του Υπουργείου Πολιτισμού, ύστερα μέλος του Δ. Συμβουλίου της Ακαδημίας Μουσικής κι'ύστερα του απονέμεται ο Ταξιάρχης του Φοίνικος. Κι'ύστερα συνεχίζεται: Εταίρος της Αμερικανικής Εθνομουσικολογικής Εταιρίας, Αντιπρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Μουσουργών και Πρόεδρος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Για την προσφορά του σ'αυτήν, λίγο μετά το θάνατό του δήλωσε ο μεγάλος ζωγράφος Σπύρος Βασιλείου:

" Η ευαισθησία του δημιουργού, η βαθειά μουσική μόρφωση του δασκάλου, η πείρα και η γνώση του ταγού, το ευγενικό ήθος του πνευματικού ανθρώπου σταθήκανε ανεκτίμητα στηρίγματα στο δύσκολο έργο της Ε.Λ.Σ. "

Εν τω μεταξύ, οι ξένοι, συναγωνίζονταν, θα λέγαμε, ποιός να τον πρωτοκαλέσει είτε σαν μέλος κριτικής επιτροπής σε διεθνείς μουσικούς διαγωνισμούς, είτε για να λαμπρύνει με την παρουσία του τα συνέδριά τους, είτε για να διευθύνει τις συμφωνικές τους ορχήστρες. Εκδηλώσεις και δραστηριότητες τόσες πολλές που αν τις απαριθμήσουμε μία μία θα χρειαστούμε πολλή, πάρα πολλή ώρα.

Η μουσική δραστηριότητά του βρίσκεται στο απόγειό της. Οργάνει τον κόσμο και δίνει διαλέξεις σε ιδρύματα και σε πανεπιστήμια, τα έργα του εκδίδονται από ξένους οίκους, από την Ένωση Ελλήνων Μουσουργών κι'από το Υπουργείο Παιδείας. οι συνθέσεις του εκτελούνται από τις περιφημότερες Ελληνικές και ξένες ορχήστρες. Γίνεται έτσι ο Σόλων Μιχαηλίδης με το έργο του υπεράξιος πρέσβυς της Ελληνικής Μουσικής και γι αυτό ακριβώς το έργο του η Ακαδημία Αθηνών τον βραβεύει στα 1977, τιμώντας έτσι την τεράστια προσφορά του.

12 του Νιόβρη 1975. Η χορωδία του ΑΡΗ κάνει πρόβες με τον Σόλωνα Μιχαηλίδη και τον Μαρίνο Μιτέλλα για δυό επικείμενες συναυλίες στη Λευκωσία και τη Λεμεσό. Σ'αυτές θα συμπράξει ο διάσημος βαρύτονος Τζών Μοδινός σαν σολίστ και μεταξύ άλλων, θα παρουσιαστούν σε πρώτη εκτέλεση οι συνθέσεις του Σόλωνα Μιχαηλίδη "Ρωμιοσύνη" του Κύπριου βάρδου Βασίλη Μιχαηλίδη και " Ύμνος και Θρήνος για την Κύπρο" του μεγάλου Γιάννη Ρίτσου. Ο Σόλων Μιχαηλίδης πατριώτης φλογερός και δημοκράτης δοκιμασμένος όσο λίγοι, συγκλονισμένος απ'την ανείπωτη τραγωδία που κεραυνοβόλησε το νησί του, είχε μελοποιήσει, τελευταία, αυτά τα έργα, και τους έδωσε την περηφάνεια της ψυχής του,

το σπαραγμό της καρδιάς του και το ξέσπασμα του λυτρωτικού χωρισμού του. Το δράμα της ιδιαίτερης πατρίδας του, πάντα τον συγκλόνιζε και στο έργο του διοχέτευε πολύ έντονα αυτά τα συναισθήματα. (Αμέσως μετά την απελευθέρωση από τον Αγγλικό ζυγό έγραψε τα "Κυπριακά Ελευθέρια" με δεσπόζον μοτίβο σ' αυτά το "Χριστός Ανέστη".).

12 του Νοβρη, λοιπόν, του 1975 κι' η χορωδία εργάζεται μ' όλη της την προσήλωση. Ο Σόλων Μιχαηλίδης σηκώνει σε μια στιγμή τα χέρια και κάνει να πει "διάλειμμα", αλλά δεν προβαίνει. Η Ρίτσα Κουτσούδη έχει ήδη εισορμήσει -εφορμήσει αν θέλετε- με μια τούρτα γενεθλίων στα χέρια και τραγουδά δυνατά το HAPPY BIRTHDAY. Λίγοι ξέρουν γιατί, αλλά όλοι παρασύρονται και τραγουδούν μαζί της: HAPPY BIRTHDAY, HAPPY BIRTHDAY TO YOU. Ο αγαπημένος μας μαέστρος συμπλήρωνε το 70ό του έτος. Το δώρο των γενεθλίων του, το πήρε λίγες μέρες αργότερα κι' ήταν το πιο θερμό χειροκρότημα που μπορεί κανείς να φανταστεί. Δημοτικό θέατρο Λευκωσίας. Ούτε μια θέση άδεια. Στην πρώτη σειρά του εξώστη ο Εθνάρχης Μακάριος. Ο στίχος του Ρίτσου μηλά για την άμωμη μορφή που εφαλμωδούσε τ' άγια. Η μουσική του Σόλωνα Μιχαηλίδη έχει για φόντο ισοκράτη Βυζαντινό. Στη σκηνή ο Σόλων Μιχαηλίδης ντυμένος το αφεγάδιαστο επίσημο ένδυμα του αρχιμουσικού, άνετος, επιβλητικός, μεγαλοπρεπής κι' ακτινοβόλος, διευθύνει συνεπαρμένος τη χορωδία-δημιουργημά του. Σολίστ ο Τζών Μοδινός, ο παληός του μαθητής της Λεμεσού, φτασμένος και καθιερωμένος βαρύτονος. Στο πιάνο η παλιά του μαθήτριά Έλενα Λαμάρη Παπαδοπούλου, διακεκριμένη πιανίστρια. Στο πλάϊ, στα παρασκήνια, πίσω, αθέατος κι' αγωνιώντας ο παλιός του μαθητής και διευθυντής της χορωδίας Μαρίνος Μιτέλλας. Ο κόσμος παρακολουθεί καθηλωμένος κι' εκστατικός. Το έργο τελειώνει κι' αμέσως ξεσπά η θύελλα των χειροκροτημάτων. Χειροκροτήματα, χειροκροτήματα, ξανά και συνέχεια χειροκροτήματα. Ο Σόλων Μιχαηλίδης αποθεώνεται. Ο Μακάριος συγκινημένος τον συγχαίρει, του σφίγγει το χέρι και δεν του το αφήνει. Και τα χειροκροτήματα στη σάλα συνεχίζονται. Αυτό το δώρο ο Σόλων Μιχαηλίδης το αντιδώρησε στην Κύπρο και στους συνεργάτες του. Η σεμνότητά του ήταν τόσο μεγάλη που δε θέλησε να παραδεικτεί πως τα χειροκροτήματα δικαιωματικά του ανήκαν. Αλλά μήπως στον τόπο του δεν δώρησε τα πάντα; τη ψηχή του, τη λατρεία του, το έργο του ολόκληρο;

Η βράβευση κάποιου από την Ακαδημία Αθηνών, είναι οπωσδήποτε τιμητικώτατη εκδήλωση για τον βραβευμένο. Όμως η βράβευσή του για δεύτερη φορά, είναι κάτι που προκαλεί γι' αυτόν πραγματικό θαυμασμό. Κι' αυτό τον θαυμασμό ένοιωσε ο πνευματικό κόσμος της Ελλάδας κι' ιδιαίτερα της Κύπρου, όταν πληροφορήθηκε στις 29 του Δεκέβρη του 1977, τη δεύτερη βράβευση του Σόλωνα Μιχαηλίδη, αυτή τη φορά ειδικά για το τελευταίο συγγραφικό του επίτευγμα στην Αγγλική γλώσσα, την "Εγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής". Το έργο, πραγματικά εξυμνήθηκε από τη διεθνή κριτική και προκάλεσε βαθύτατην αίσθηση. Χαρακτηριστικά, η Καίτη Ρωμανού στην "Καθημερινή" των Αθηνών της 16ης του Μάρτη 1978, γράφει ανάμεσα σ' άλλα εγκωμιαστικά και τα παρακάτω: " Η επιλογή της Αγγλικής δικαιώνεται γιατί

πρόκειται για ένα επίτευγμα της διεθνούς Μουσικολογίας κι'όχι της Ελληνικής". Και τελειώνει έτσι: "Ως έργο ενός μόνο ανθρώπου, η Εγκυκλοπαίδεια της Αρχαίας Ελληνικής Μουσικής, προκαλεί θαυμασμό. Ως έργο ενός ανθρώπου που δεν είναι μόνο μουσικολόγος αλλά συγχρόνως και συνθέτης με πλούσιο έργο, μαέστρος και καθηγητής με πυκνή διεθνή δράση, προκαλεί αληθινό δέος".

Απ'εδώ, σηματοδοτείται η αρχή του τέλους. Η περίοδος της αρώστιας που τόσο αξιόπρεπα και φιλοσοφημένα την πέρασε, χωρίς μεμψιμοιρίες και μικρότητες. Μας ρώτησε τον περασμένο μήνα στην Αθήνα η κ. Μιχαηλίδου: "θέλετε να πείτε, παιδιά μου, ότι γνώριζε πως έφτανε το τέλος; Η απάντησή μας ήταν καταφατική. Ναι, το γνώριζε. γιατί πώς μπορούμε να εξηγήσουμε ότι την πολύ άσκημη επιδείνωση του χειμώνα του 1978, λίγους μήνες πριν το τέλος, μας την σχολίασε σ'ένα του γράμμα σαν μια μικρή πλευρίτιδα; Ή τί ερμηνεία μπορούμε να δώσουμε στα δάκρυά του, όταν μας έφερε τις παρτιτούρες του "Κερύνεια μου" και μας παρακάλεσε να βιαστούμε να βγάλουμε το κομμάτι γρήγορα; Και το τελευταίο αγωνιώδες ερώτημα: Πώς αλλοιώς μπορούσαν να εξηγηθούν τα τελευταία του λόγια στην τελευταία μας δραματική τηλεφωνική συνομιλία, λίγες μόνο μέρες πριν το τέλος; "Θέλω", μας είπε, (και τον ακούσαμε για πρώτη φορά να χρησιμοποιεί αυτό το ρήμα) "θέλω η βιβλιοθήκη μου να περιέλθει στο Δήμο της Λεμεσού και τα μουσικά μου χειρόγραφα στον ΑΡΗ, με αντίγραφα στο Δήμο". Σε προσπάθεια μας να αλλάξουμε κουβέντα δεν έδωσε σημασία, και ξαναείπε "θέλω στον ΑΡΗ να γίνει μια αίθουσα για να δεκτεί αυτό το κληροδότημα". Στην αδυναμία μας να συνεχίσουμε τη συνομιλία σ'αυτό το επίπεδο, καταφέραμε να φωνάξουμε λέγοντάς του πως αυτά είναι πράγματα που θα τα κουβεντιάσουμε μελλοντικά, αργότερα. Η απάντηση ήρθε χωρίς περιστροφές: "Οχι, αυτά δεν πρόκειται να τα κουβεντιάσουμε άλλη φορά". Ήξερε, λοιπόν, σίγουρα ήξερε το επικείμενο τέλος, αλλά τη λύπη ήθελε να την κρατήσει όλην ο ίδιος για να μην πικράνει άλλους.

Η αίθουσα που ζήτησε να γίνει στον ΑΡΗ, έγινε. "Αίθουσα Σόλωνος Μιχαηλίδη" γράφει απ'έξω. Κι'η μνήμη του εκεί μέσα συντηρείται κι'η αίθουσα καθημερινά γεμίζει από την παρουσία του μεγάλου απόντος.

Η Πλατεία Σόλωνα Μιχαηλίδη είναι ένα ωραιότατο καταπράσινο πάρκο προς το τέρμα της οδού Ρήγα Φεραίου. Η πρωτοβουλία κι'η εκτέλεση του έργου ανήκουν τιμητικά στην ΕΔΟΝ αλλά κι'η κάθε είδους συμβολή του Δήμου ηθική και υλική επιτιμάται πάρα πολύ. Στο κέντρο του πάρκου, ένας χώρος, επίτηδες κενός, περιμένει μια στήλη ή μια προτομή του Σόλωνα Μιχαηλίδη. Και θα θέλαμε να πούμε, πως η προτομή θα γίνει. Θα γίνει από το Δήμο και θα στηθεί, όχι στην Πλατεία Σόλωνα Μιχαηλίδη (εκεί μάλλον μια αναμνηστική στήλη θα τοποθετηθεί) αλλά στο ιδιόκτητο οίκημα της Μουσικής Σχολής του Δήμου που δωρήθηκε από τον Χριστόδουλο Παπαδάκη ειδικά γι αυτό τον σκοπό. Και βέβαια η Σχολή θα ονομάζεται επίσημα: "Μουσική Σχολή Δήμου Λεμεσού "Σόλων Μιχαηλίδης".

Τι θα γραφτεί κάτω από την προτομή, δεν μπορούμε να ξέρουμε, αν όμως μας ρωτούσαν θα λέγαμε πως θα πρέπει να γράψουν:
" Η Λεμεσός ευγνωμονούσα".

Στις 9 Σεπτεμβρίου, πριν 7 χρόνια, στα 1979, ο μεγάλος Κύπριος πέθανε στην Αθήνα. Όμως η τιμή της ταφής του, χωρίς να τη διεκδικήσει, δωρήθηκε στη Λεμεσό. Στη Λεμεσό, λοιπόν, που τον σεβάστηκε, που τον αγάπησε, που τον καμάρωσε, κηδεύτηκε με σπαραγμό και οδύνη στις 13 του Σεπτεμβρίου μέσα σε γενικό, καταθλιπτικό πένθος. Στην εκκλησία, η χορωδία του ΑΡΗ, η χορωδία του, έβαλλε ένα υποβλητικό "αιωνία η μνήμη" κι' ένα υπερδύο "μετά των αγίων" κι' αργότερα, στο κοιμητήριο, στην ασάλευτη ηρεμία των κυπαρισσιών και των τάφων, τραγούδησε σε πρώτη εκτέλεση το "Κερύνεια μου", το κύκνειό του άσμα, την ώρα ακριβώς που τον δεχότανε το χώμα της αγαπημένης του πατρίδας. Και μετά, πνίγηκε στα λουλούδια. Λουλούδια από παντού, απ' όλη την Κύπρο, απ' τη Θεσσαλονίκη, απ' την Αθήνα, κατευθείαν από το αεροδρόμιο και γραμμή στο νωπό τάφο. Ο κόσμος συγκλονίστηκε και πόνεσε αφάνταστα. Για μέρες ολόκληρες, φτάνανε στον ΑΡΗ τηλεγραφήματα, επιστολές, συλλυπητήρια μηνύματα, κ' εισφορές στο ταμείο του, στη μνήμη του μεγάλου νεκρού, του ωραίου νεκρού όπως θα 'λεγε ο Ρίτσος. Ο θάνατος του Σόλωνα Μιχαηλίδη ήταν η μοναδική πίκρα που μας έδωσε ποτέ. Στη ζωή του ποτέ δε μας πίκρανε. Έφυγε κι' άφησε πίσω του μόνο καλές αναμνήσεις. Αναμνήσεις ζεστές, ειλικρινείς, γεμάτες ανθρωπιά και λεβεντιά και ποτέ κανείς δεν τόλμησε να ξεστομίσει γι' αυτόν "ο αποθανών δεδικαίωται" γιατί ο Σόλων Μιχαηλίδης δεν περίμενε το θάνατό του για να δικαιωθεί αλλά δεδικαίωται εν ζωή.

Με πολύ λίγα λόγια, όσο λιγώτερα μπορούσαν, αυτός ήταν ο Σόλων Μιχαηλίδης. Μεγάλος σαν δημιουργός, μεγάλος σαν πατριώτης μα πιο μεγάλος σαν Άνθρωπος. Ξεχωριστά του χαρακτηριστικά στάθηκαν: Πρώτα και πάνω απ' όλα η αξιοπρέπεια, η σεμνότητα, η ακεραιότητα του χαρακτήρα, η προσήλωση σε αρχές, το υποδειγματικό του ήθος, η περηφάνεια, η καλωσύνη. " Η Ελληνική μουσική", γράφτηκε μετά το θάνατό του, "απορροφείται από μια μορφή Νέστορα σε μια χαλεπή εποχή που έχει δραματική ανάγκη από ανθρώπους με τέτοιο ήθος". Σωστό, πολύ σωστό, μα δεν είναι μόνο η Ελληνική μουσική που απορροφίστηκε αλλά κι' οι πιο όμορφες ανθρώπινες αξίες κι' η περηφάνεια του τόπου μας και τα σκιρτήματα της καρδιάς μας. Και μόνο η θύμηση δεν νοιώθει την ορφάνεια. Γιατί γι' αυτήν, ο Σόλων Μιχαηλίδης είναι πάντα ζωντανός. Γιατί αυτή, μ' εκείνες τις αναμνήσεις-δραπέτες μπορεί αστραπιαία κι' αντίστροφα να διασχίσει το χρόνο και κουβαλώντας μαζί της κλεμμένα κομμάτια του παρελθόντος, μπορεί, λέμε, σίγουρα μπορεί, να μορφοποιήσει τον μεγάλο απόντα όποτε θελήσει. Και μορφοποιώντας τον συνέχεια, δε μπορεί παρά να τον παραδώσει στο θρύλο. Στο θρύλο που θα τον ξαναζωντανέψει αμετάκλητα κι' η θύμηση πια θα μας είναι αχρείαστη, γιατί ο Σόλων Μιχαηλίδης θάναυ μαζί μας για πάντα, όπως τώρα, εδώ, απόψε.

Λεμεσός, 23 Σεπτεμβρίου, 1986.